3 1761 07861727 1

Г. Степовик, М. Подоляк, Т. Олійник,
К. Максименко-Тичина, К. Сіврюк.

Листи
від
українських хліборобів до української інтеліґенції.

Накладом Української Народньої Партії.

ВІДЕНЬ 1921 р.
Друкарня Мехитарістів.

Гордій Степовик, Матвій Подоляк та инші.

Листи

від

Українських хліборобів до української інтеліґенції.

ВІДЕНЬ 1921.

Друкарня Мехитарістів.

APR
24
1984

Лист перший.

Доброго здоровя,
любі земляки!

Часто пишете ви листи до нас, українських хліборобів, щоб ми їх читали, та за науку собі мали. А ми їх читаємо, та свій розум маємо.

Перед очима нам проходить недавнє минуле і ваша наука, якої ми слухали. Думаємо ми, міркуємо сюди й туди тай до того приходимо: всяку науку приймати тра, добре над нею наперед розмисливши.

От хотьби й глянути назад на останні три-чотири роки. — Чи ми, українські хлібороби, ті, яких ви звикли звати українським народом — не слухалися вас, української ін-

теліґенції? Чи не приставали ми цілими селами, громадами до Селянської Спілки? Чи не йшли гуртом у партію українських С.-Р.-ів? Чи не піддержували вас у Центральній Раді? Чи не голосували так, як ви нам наказували? Чи не їздили на Трудовий Конґрес, чи не засідали по трудових радах? Чи не служили вам вірою і правдою в українському війську? Та що з того всього маємо? Комунію, червоне військо, голод, холод, хороби, а от тепер ще й московську сарану, що хмарою суне до нас по „хлебушко“, що руйнує, донищує в край наші убогі хазяйства!

Хтож винен у тому всьому? Кажуть, що таке питання тепер не на часі, — що тепер треба забути і простити один одному минулі провини та помилки і всім з'єднатися в одну громаду, щоб позбутися усього того лиха.

Добре, нехай і так. Але хтож тепер поведе тую громаду? Де е запорука, що вона вийде на праву путь, що не наробить знов тих самих помилок? „Історія вчить" говорять; історія нас дечого вже навчила, і зовсім не гріх ніякий глянути їй прямо у вічі і знайти винуватого бодай на те, щоб йому по щирости простити.

Хтож справді винуватий? Чи ми — „народ", що творили революцію, чи ви — інтеліґенція, що вчили нас, як тую революцію робити? Обое рябое! Або як кажуть кацапи: „по Сеньке й шапка!" Мовляв: який їхав, таку й здибав! Та все таки, кому більше дано, з того більше й вимагаеться, а ви — інтеліґенція, ви ж е розум і сіль землі нашої. Правда, ви любите уникати відповіді перед народом в той спосіб, що посилаетеся на народню мудрість. Так робите ви

частенько, а надто, коли вам самим круто доведеться з вашими теоріями, коли вони загонять вас у нікуди. — Та тільки оправдання те дуже лукаве, і тепер вже годі за нього ховатися! А нащо ж ми вас вчили? Нащо за науку вашу як коли останню корову продавав батько хлібороб? За для того, щоб син по науці вертався знова до батька по розум? Ні, годі вже з тим оправданням! Нашої „народньої“ мудрости вистарчить нам на те, щоб ви нас в той спосіб вже більш не дурили!

Так от, набравшися розуму, позасновували ви партії, пописали статути та проґрами і нас почали до партій присоглашати, щоб ми робили так, як у проґрамах ваших писано. А ми й у партії ваші йшли і все робили так, як у проґрамах писано було. І робили треба признатися по совісти. Сказано в про-

ґрамі: землю в поміщика відбирать — одібрали, сказано: робітничий та селянський контроль заводити — заводили, сказано: соціялізувати — соціялізували. Як уміли, так і робили. Не ми винні, що не так робилося, як треба було, або як хтось думав — на те ви над нами були, щоб тою роботою керувати, та нас туди, куди слід направляти!

Тай хіба ми не зробили того, що стояло у ваших проґрамах? Хіба ми не виконали їх дословно, так як вони писані, не минаючи ані титла, ніже тії коми?

Послухайте ж бо: всі ви в усіх ваших проґрамах писали на першому місці: „соціялізм!“ Ріжними кольорами, на ріжних прапорах було воно виписано, ви підкрашували свої прапори, самі на спіх перекрашувалися, підмальовувалися — скрізь кричали, гукали, проповіду-

вали, про все инше забули, ні про що инше не говорили, як тільки про соціялізм! Всі ви з канцелярій, з-за конторок, з-за шкільної лави, з кабінетів, з-за професорських катедр, ба — навіть часто з церковних олтарів — одного дня раптом повиходили соціялістами. І ріжниці між вами не було, не повинно було бути та по правді сказати й не має ніякої. Аджеж для вас усіх одинокою ціллю, одинокою святинею, для чого треба жити й працювати, для чого всі сили треба всім вкладати — був та ще ніби й доси є — соціялізм!

І коли ви вчили нас соціялізму по ріжних проґрамах, то ми й самі на власні очі бачили, що між проґрамами вашими і між самими вами ріжниці немає ніякої. Чи С.-Д., чи С.-Р., чи С.-Ф., чи С.-С. — яка справді між ними ріжниця, аджеж кождий починає від „С.“? Чи „боль-

шевик", чи „меньшевик", чи московський, жидівський, а чи український — однаково ж починае з того самого „С"?!

Ціла революція, як російська так і українська, пройшла під гаслом соціялізму. Коли ж тепер хто говорить про инші того часу гасла: демократизм, народоправство, інтереси народу, або тому подібні, то він свідомо, або несвідомо дурить себе й инших. „Соціялізм" тоді в собі обнімав і цілком вичерпував оті всякі инші гасла. При ньому всім (а особливо „трудовому народові"), як ви говорили, має бути добре, він сам собою поладнає усі справи, в нім самім розвязання усіх питань!

Ми — „народ" слухали вас і (вірячи чи не вірячи) йшли за вами во імя ніби соціялізму. І от тепер ідеали ваші осягнуто. Ми живемо в соціялістичній республіці,

користуємося з усіх благ соціялізму! І даремно дехто з вас тепер того соціялізму відрікається! Ні, панове, хоч ми його досягли головне через большевиків, та вони, проводячи в життя свою соціялістичну проґраму — тим самим проводили і проґраму всіх вас инших: С.-Р., С.-Ф., С.-С., та инших „С“-ів, і Бог знає, колиб соціялістичні ідеали та довелося переводити в життя якомусь „С“-ові, — на инший колір пофарбованому, то чи зробив би він те ліпше?

А що большевики справді виконали те, що у всіх вас було писано по ваших проґрамах, та на що всі ви нас наставляли, мусите ви й самі признати — признати без ніяких заперечень.

Справді — чи не вчили ви нас, що машини, капітал, земля й инші знаряддя продукції мусить бути

вивласнено та передано на власність всьому народові?

Те зроблено. В нашій соціялістичній республіці на них немає права приватної власности. А що ж з того доброго вийшло? І чи не через те „вивласнення“ усе наше лихо? Бо колиб не було так, то тепер наші правителі не повертались яб назад, не віддавалиб назад власникам їхніх підприемств, не виголошувалиб у нас „державного капіталізму“!

В земельній справі особливо відчули ми на своїй шкурі, що то значать соціялістичні оті засади.

„Земля нічия — земля Божа“ — вчили ви нас і ще научували, як відбірати її від поміщика, і як „соціялізувати“.

З того всього ми найліпше зрозуміли науку як відбірати землю від поміщиків.

І одібрали! Та й що з того?

Чом же тепер не тілько поміщицька, але й наша власна земля лежить необроблена? Чом ви тепер не дасте нам поради, що з нею тою землею робити?

Або може, своє зробивши ви покладаєтесь тепер на нашу „народню" мудрість — що народ мовляв сам знайде собі вихід? Ох дорого ж нам обійшлася вже і ваша й наша мудрість!

А того, що земля „Божа", а не людська, того ніколи не могли ми збагнути, ніяк не зрозуміємо того й доси — і чим далі, то здаеться й вам воно все ясніщою стає ота правда!

Ще писалося у вас у проґрамах: „земля трудовому народові"! І теє тепер переведено цілком почасти вами, а почасти московськими большевиками. Одно тільки ви забули, чи не хотіли додати: якому власне народові? Бо от

тепер на наших землях хазяйнують трудові московські та польські кольоністи, валом валить на українські землі московська голодна сарана, заводять комуністичні хазяйства московські робітники-большевики — хіба ж це не трудовий народ? Виходить усе так, як ви писали та говорили? Та бодай же воно на віки було пропало отаке хазяйство на нашій, споконвіку нашій землі!

„Буржуазія визискує трудовий народ" — навчали ви нас. „Як не буде буржуазії, то й визискувати нікому буде."

А скажіть на милість Божу, хто визискує нас тепер? Хто забірає у нас все до останнього зерна, до нитки, — до віконних шиб у хатах? Як отакий порядок назвати? Ні, по правді, тоді, як нашого брата „визискувала буржуазія" незрівняно легче нам жилося, ніж тепер, коли

нас ніхто вже ніби не „визискує“!

Тай ще казали ви, що коли ми знищимо буржуазію, то до влади прийде трудовий народ — селянство та робітництво. І от вже три роки як немае тої буржуазії — й духу не чути — та хіба при владі стоїть трудовий народ? Хіба в отих „комбедах“, „продкомах“, „ревкомах“, „совдепах“, то що, правлять селяне або робітники? Та ніколи, ні при яких царях, поміщиках та буржуазії не кривджено отак робітників та селян, як тепер при соціялістичній „робітничо — селянській“ владі!

Може ви скажете, що се тому так, що робиться большевиками, а не вами? А чи миж знаемо, чи можете ви нам довести, що нам би ліпше жилося в соціялістичній нашій державі, колиб при владі стояли не соціяльні демократи большевицького ґатунку, а якісь С.-Р.

або С.-Ф.-и, С.-С., Н.-С., або всі вони разом? Нам здається, що ліпше не булоб колиб тільки ви робили, те що говорили, бо й большевики те все роблять „в інтересах трудового народу“ і во імя соціялізму!

Та й багато з вас працювало і тепер працює разом з московськими большевиками. Згадайте скільки з вас поперекрашувалося на большевиків, як вони в силу увійшли? Отже немає чого все на самих большевиків звалювати!

Виходить, що все, що робилося й робиться йде так, як мусіло неминуче йти, щоб запровадити в життя ваші соціялістичні проґрами; виходить, що всі ви разом маєте те, чого самі хотіли!

Та ми — ті, кого ви звете українським „трудовим народом“ — ми трудівники-хлібороби, того не хотіли й не хочемо! І коли ви, інте-

ліґенція, знов пишите тепер до нас листи та поради нам знова даєте, то й нам хліборобам час уже згадати, що „людей слухай, а свій розум май“!

Воно правда було й не без нашої вини. І ми додавали вашій куті та нашого меду, об тім поговорю другим разом у другому листі, а поки що, бувайте здоровенькі, не забувайте нас, а ми вас ніколи не забудемо!

Ваш земляк і колишній ученик

хлібороб

Гордій Степовик.

30/IX. 1921 р.

Та коли ви думаєте й після большевиків на Україні порядки наводити, то позамазуйте на ваших прапорах оту літеру „С“, бо люде вас з нею кіллям виженуть, і не навертайтесь!

Лист другий.

Так отож кажу, в усім тім, що сталося й не без нашої вини, бо ми мужики, по мужицькому й думали. А що мужик усе хитрий — хитрували й ми. Москалі кажуть, що хахол хитрий: він і чорта обдурить! Ми — хахли-мужики хотіли були обдурити революцію і вас інтеліґентів українських і неукраїнських.

Як почалася революція, як скинуто було царя — у декого з нас і серце впало. Хто там що нам не говорив, які не писали ви до нас проклямації, одно нам ясно було — що має змінитися цілий лад, до якого й ми та й ціла

2

держава вже добре привикли, — сотки років жили під ним. А ми мужики-хлібороби легко наших звичаїв і завичок не міняємо, до чого з діда-прадіда звикнемо — до того й дітей та внуків привчаємо. Як ви правду про нас кажете — ми найбільші консерватори. Та й нема де правди діти: царя ми не то що любили, але такий порядок, що в державі є одна голова нам найблизчий, найрідніший.

Ми все думали, що як в хазяйстві без хазяїна, а в сім'ї без батька, так і в державі без одного голови, без царя не буде добра. Тим то як попи читали нам по церквах маніфест, що царь зрікся престолу, то не самі тільки баби голосили — багато й мужиків сльози втирали!

Та тут пішли нам від вас пояснення по ґазетах та проклямаціях, які ви для нас друкували

та між нами ширили. Ви твердили, що немає біди в тім, — що то добре, що царя скинуто; що народ, мовляв, сам краще справиться з державою, а що найголовнійше для нас, чим ви нас найбільш собі приєднали — що народ сам землею розпоряджатиме.

„Земля і воля“! Отсі слова кидали ви найбільше серед мужиків, і перше слово (бо друге нам не так було зрозуміле й не таке прибавне) нас найбільше до вас притягало, найміцнійшими путами нас з вами звязувало. Правда, до нього ви все ще додавали щось про соціялізм. Його, отого слова „соціялізм“, ми не розуміли та й мало хто з вас сам знав і вмів нам пояснити до ладу, що то воно власне є, що воно означає? А коли сяк-так то з ваших слів, то з наших власних здогадів ми потроху почали розуміти

його значіння, то тут то ми й понадіялися, що наша хахлацька мужицька хитрість нам у пригоді стане, що ми, темні мужики, обдуримо вас, вчених-інтеліґентів.

Соціялізм минеться — земля зостанеться! Отак ми собі міркували і йшли за вами, лаяли разом з вами царів, записувалися у партію С.-Р., виганяли поміщиків, нищили їхні маєтки, рівняючи їх з землею, вирубували поміщицькі садки, зносили собі до хат та до клунь поміщицькі зеркала, в роялі зсипали жито та наймали бабів і платили їм поденно по три рублі грошей, щоб вони на дрібні шматки рвали книжки з поміщицьких книгозбірень[1].

Одно, чого ми тоді хотіли тай тепер хочемо — щоб поміщики не вернулися до себе ніколи, а щоб ніяк і ні на що їм було вер-

[1] Див. примітки в кінці книжки.

татися, для того отсе все й роблено, бо деяких з поміщиків самих по собі ми любили, й досі шануємо, та тільки не бачили иншого способу, як їх спекатися, щоб забрати собі їхню землю.

„Земелька“, отсе була спокуса, за яку ми тоді чортові душу продалиб, а не то, що на якийсь там час до С.-Р-ів пристали! Тай хіба до самих С.-Р-ів? Коли большевики заявили нам просто і ясно: „бери одразу і без ніяких обмежень, — бери всякий, що хочеш і скільки хочеш,“ то отсей клич нам був найблизчий, найзрозуміліший. Для большевиків ми покинули й Селянську Спілку, й українських С.-Р-ів, бо Українці ще якогось порядку в заборах та розділах вимагали, а у большевиків було найкоротше — одно слово: „бери“!

Ми й брали.

Брали ті, що по ревкомах та совдепах сиділи — теперішні наші правителі, а колишні сільські злодії та конокради, брали безземельні й малоземельні, брали й статочні хазяїни; — брали сьогодня в поміщиків і ті „куркулі“, до яких черга на їхне власне добро мала прийти завтра.

„Большевизм минеться, а те, що ми собі забрали, нам зостанеться“! Так міркували собі ми, хитрі хахли-мужики, і думали, що большевиків перехитримо.

Тепер покутуємо свої гріхи. Не так склалося, як бажалося! Правда, поміщиків ми ніби вже знищили, та що нам з того? Воля минулася й земля не нам досталася, а соціялізм зостався! Большевизм минувся, а за ним прийшла „комунія“. І тая комунія, оте лишенько наше, жити нам не дає, в могилу нас заганяє! Аж тепер нам

очі розкрилися, аж тепер ми на власній шкурі відчули, що то значить „без розбору бери“! Як ми мужики без розбору брали в поміщиків, то тоді тее звалося „большевизм“, а сьогодня вже в нас самих беруть, бо тільки ми самі зосталися такі, що ще маемо, і отсе сьогодня зветься вже „комунія“. Ми, мужики любили большевиків, а тепер всі ненавидимо — на смерть ненавидимо комуністів! Дурніші не бачуть, хто воно був большевиком, а хто став комуністом, і тепер, ненавидячи комуністів, жаліють за большевиками; та тим з нас, хто розумніший тепер вже добре ясно стало, що тож ті самісенькі люде, що то той самісенький порядок, який нам виставляли за найкращий, якого добивалися большевики, та не тільки й самі вони, а й усі инші соціялісти з большевиками

разом. Чи не все ж одно хто його нам наставив? До „комунії“ однаково довелиб нас раніше чи пізніше, — сьогодня, чи завтра й оті С.-Д., С.-Р., С.-С., С.-Ф., усякі „С“-и, бо раз почавши з одного, до одного кінця усі й дійшли б: чи по волі, а чи по неволі. Хто сьогодня сказав у одного бери, завтра мусить сказати: бери й у другого, — хоч-не-хоч бери, бо в нього є, а в тебе нема, а всі соціялісти тільки й учили що брати, ніхто про те й не згадував, щоб заробляти!

Большевики найскоріще і найкоротшим шляхом довели нас до комунії, а при инших „С“-ахможеб довше блукали ми манівцями, та все на одноб вийшло: не з тими, так з другими добрелиб ми до того самого розбитого корита! Не булаб Галя, — булаб другая, а корито лишилосяб те самісеньке,

а імя йому „комунія“, або той таки самий „соціялізм“!

Виходить, що ми, хитрі хахли-мужики, хитрили, хитрили та й перехитрили. Обдурила ніби нас та сама інтеліґенція, яку ми самі збіралися обдурити! Та ще не знати, чиє буде зверху, бо комунія тріщить по всіх швах, а комуністи вже перевозять золото та гроші в закордонні банки собі на чорний день. Чого не могли ми зробити нашими повстаннями, те за нас доробить голод та чужоземні капіталісти, яких запрошують тепер до нас на хазяйство наші правителі. Ми ж таки певні, що ота комунія, отой соціялізм минеться, а як він минеться, то й поміщицька земля нам зостанеться! Тому нам, бо більше нікому, а поміщикам вернутися вже не сила: раз те, що ми наперед про тее добре подбали, друге, що ми того

не хочемо, а трете, що до того не допустить, як то кажуть, реальне відношення сил і клясові інтересч тих, хто тепер складає на Вкраїні більшість, а та більшість, то ж ми, українські мужики-хлібороби, що тепер багато дечого навчилися, а що найголовнійше, не тільки зрозуміли наші клясові інтереси, але й навчилися обороняти їх активно й орґанізовано.

Хоч і дорого обійшлася нам революція, хоч і дорогою ціною заплатили ми за наші хитрощі, та все таки наука нам не минула марно; а чим дорожче нам вона обійшлася, тим довше її памятимемо!

„Земля без викупу"! Спокушали ви нас, а ми й повірили, та заплативши за неї так дорого, такою ціною, що ні на які гроші її не переведеш, бачимо, що й тут

ми перехитрили. За викуп — гроші, булоб дешевше, а з папером-купчою певніше. На далі вже нас не обдурите: доки не достанемо на землю папери, доки нашою не буде по закону, доти спокою нам не буде, а хто з вас навчить нас, як отее зробити, тих за найбільших благодітелів собі матимемо.

Отже бувайте здоровенькі! Нас не забувайте, до нас знова повертайте, та як за нами земельку закріпити навчайте. А ми вас не забуваемо, науку вашу вже добре знаемо, що то значить „без викупу“ по вік не забудемо, та хоч які хитрі — вже дурними більш не будемо!

Ваш земляк хлібороб

Гордій Степовик.

5. X. 1921.

Лист третій.

Ціла революція в нас пройшла під знаком поділу на кляси. Всі, хто б нами не керував, хто б нас не навчав в одно говорили, що мусимо набратися клясової свідомости, виступати всі як один, в оборону своєї кляси та своїх клясових інтересів то що. Ми й самі почували, що тут десь є трохи правди, а розібратися нам досконально, що воно власне значить оте слово „кляса", де саме полягають наші клясові інтереси не легко нам було; і саме на часі вже, щоб нам виясните, що ми за кляса, де полягають наші клясові інтереси та як їх нам обороняти?

Большевики ніби найпростіше розясняли, що то за кляси. По їхньому таких кляс дві: буржуазія та пролетаріят. По простому — буржуазія, або буржуї це ті, що мають, а пролетаріят се ті, що нічого не мають. Такий поділ найпростіший і найзрозуміліший для всіх, навіть для найтемніших і найдурніщих. Тимто большевиків найкраще усі розуміли, і під їх власне гаслом і пройшла ціла т. зв. „соціяльна“ революція. Ті що не мали — або „пролетаріят“ забірали собі добро в тих, що мали — або в „буржуазії“, — так воно було, так і доси зосталося. Буржуазія була по їхньому пануючою клясою, а тепер панувати має пролетаріят. Дарма, що в той „пролетаріят“ входять і ріжні злодії, які може колись і самі багато мали та промайнували своє добро. Щоб бути „про-

летарем", а тепер паном, треба аби ти тепер лише не мав та хотів з другого поживитися, — значить ти тим самим вже пролетар, большевик і комуніст. Таких найбільше сидить у нас по „совдепах" та по „ревкомах".

З другого боку, хоч може я й тяжкою працею придбав собі майно, може не доїдав, не досипляв колись, щоб тепер мати — то все дарма. Коли в мене є, значить я вже не пролетар, а „буржуй", в якого має право забрати його зароблене, запрацьоване добро хочай би найбільший ледащо з „пролетарів".

Дехто з соціялістів додавав до пролетаріяту ще й „трудове селянство", та тут зрозуміти було трудно, що то воно значить оте слово „трудове", бо коли скажемо по простому, що трудовий селянин се той, що сам коло землі ходить, що більш може, як хто инший,

працює; але ж має яких двадцять — тридцять десятин, то по їхньому се буде не так: такого ні до Селянської Спілки, ні до партії С.-Р.-ів не приймали, а звали „куркулем“, „кулаком“, або знов таки „буржуем“. У „трудове“ ж селянство охотно зачисляли себе усі ті, що не мали нічого, або небагато мали, знова не розбіраючи, через що власне не мали. Тому й серед такого „трудового“ селянства чимало сільських пяниць, злодіїв та конокрадів, що тепер панують скрізь по „комбедах“ та „комнезамах“.

Отаким „пролетаріятом“ та „трудовим“ селянством найлегче і найпростіше було зробити революцію: їм нічого теряти, вони з революції тільки поживу собі мали. З неї вони жили й доси живуть: тепер і справді панує над нами „пролетаріят“!

Дехто з хліборобів, що до нас листи пишуть, знов поділяють людей на класи по своєму: мовляв — є кляса робітнича, що по фабриках працює, є буржуазія, що грішми та фабриками орудує, є й кляса хліборобська, що з землі живе, та є ще міжклясова інтеліґенція.

По їхньому кожна така кляса має знова свої спільні інтереси; вони думають надалі й українську державу будувати так, щоб ті клясові інтереси примирити.

По нашому, по мужицькому, також вже від давна зроблено поділ, який тепер можна підвести під модну назву „клясового“: ми кажемо, що є „пани“ й „мужики“ — також дві кляси.

Пани — це ті, що землю або гроші мають, мало роблять, або нічого не роблять, вчаться по школах, тому й освічені; вони

служать офіцерами та чиновниками, а мужики працюють коло землі, або на фабриках, вчитися їм ніколи, тому вони й темні, а що бідні, то мусять у панів собі заробляти.

Наш мужицький поділ ніби найблизче підходить до большевицького, тому ми так добре й одразу зрозуміли большевиків і пристали до них. „Буржуазія" — по їхньому — тож „пани" по нашому, а „пролетаріят" — то наші „мужики".

Та коли близче до людей та до життя приглянутися — виходить, що ні в кого правди не має, всі в поділу клясів помиляються і кожний по своєму. Як добре розібрати, то не так то й просто людей на кляси поділити; не так мало й тих клясів.

От хочби взяти й хліборобів — одну клясу, як дехто думає, що

повиннаб мати однакові клясові інтереси.

Коли „хліборобами“ звати усіх тих, що з землі живуть, то їх самих треба розділити не менш як на чотири кляси, які подекуди мають між собою спільні, а подекуди й ворожі інтереси, як се й виявилося наочно підчас революції.

На першому місці треба згадати клясу безземельних або дуже малоземельних хліборобів, які тільки й уміють, що коло землі ходити, а землі або зовсім не мають, або мають якихсь пів десятини — десятину, і мусять заробляти собі на прожиток у пана, або в багатшого хлібороба — мужика.

Отся кляса найбільше по складу своему підходить до міських робітників — до „пролетаріяту“ і йшла разом з ними і разом з большевиками проти „панів — буржуазії“.

Отой сільський „пролетаріят“ зробив у нас большевицьку революцію. Ся кляса мабуть найчисленніша. Та зробивши революцію, мало чим поживилася, і тепер не багато з тих найбіднійших селян поставали хазяїнами: панська земля, як вода, пробігла в них поміж пальцями; як не мали вони нічого, так і не мають, і змушені служити в червоному війську, щоб не вмерти з голоду. Тут виявилось, що мало науки „бери“, а до неї ще треба науки, як його вдержати за собою те, що взяв!

На протилежному краю до сієї кляси стоїть кляса найбагатших „хліборобів“ — поміщиків, що мали величезні маєтки, самі коло землі не ходили й поняття про хліборобство не мають. Вони діставали гроші з своїх маєтків від приказчиків, а самі служили десь у Петербурзі при дворі, у війську

то що, або проживали готові гроші за кордоном. Одним словом, найпростіше їх назвати „хлібоїди", а не хлібороби.

Інтереси отсих двох кляс „хліборобів" все були найбільш протилежні. Оту протилежність і використовували зручно большевики, дурячи людей, що ніби всі пани однакові, такі як оті хлібоїди, а мужики знов однакові, такі як той сільський пролетаріят. Такі пани держали той пролеґаріят справді в чорнім тілі, його не розуміли й не хотіли зрозуміти, не розуміють і доси. На думку такого пана — „хлібороба" вся земля має належати панові; Жидові належати має торговля, а мужикові робота. Мужикові, мовляв, землі треба на хату та три аршини на цвинтарі. Своєї проґрами оті „хлібороби" ніколи не зміняли — ні тоді, як у царській ґвардії служили, ні тоді,

як при Гетьмані у Протофісу засідали, на мужиків карні експедиції посилали та з Пуришкевичом цілувалися, ні тоді, як по Гетьмані, за кордон вибралися та з Денікином і Вранґльом верталися на Вкраїну знова порядки заводити. Не міняють вони своеї земельної проґрами й доси. По їхньому — мужикові з такого пана тільки користь, або в пана можна заробити, випросити і вкрасти, а коли пана не буде, то бідному мужикові (отому „сільському пролетаріятові“) буде біда від сільських „куркулів“, в яких ні заробити, ані випросити, ані вкрасти!

Отсі дві „хліборобські“ кляси тепер є найбільшою підпорою большевиків і комунії. Одних (бідніших) вони лякають другими (багатшими), і бідніші через отой страх і служать в „красній“ армії й охотно йдуть у бій з „білими

ґенералами“, добре памятаючи карні експедиції при Гетьмані Скоропадському та при білих ґенералах. Оті дві „хліборобські кляси“ і доси нічого не забули і нічого не навчились. Коли перша навчилась в свій час від соціялістів: „бери!“, то друга від Протофіса та Денікина: „не давай!“ На тім вони й доси стоять, а на їх обох разом стоять большевики — „комунія“, на горе нам, справжнім українським хліборобам, тим, що не тільки з землі живуть, а й працюють коло неї, що не хотять „брати“ і „віддавати“, а тільки „заробляти“ і з заробітку свого жити!

Таких українських справжніх хліборобів також поділити можна ще бодай на дві „кляси“: бідніших та багатших земельних власників. Тепер вони вже майже зрівнялися, витворивши клясу так

званого „середняка“. Тепер ся кляса однаково думає, має однакові інтереси і однаково ненавидить комуністів. Ненавидять і її комуністи на смерть, та подолати „середняка“ комунія не може. Ся кляса тепер найчисленніша і найздатніша до державної і всякої роботи взагалі, бо вона звикла жити з власної праці і зберігати запрацьоване добро. Вона звикла будувати, а не руйнувати, і хто схоче побудувати державу неминуче муситиме опертися на неї. Колиж революція починалася, то з неї було ще ясно зазначені дві кляси: бідніші власники, що самі, як коли, десь на стороні підробляли і багатші, яким доводилося наймати робітників, бо самі не вправлялися. Се так звані „куркулі“. Але що багатші й бідніші однаково по справедливости мали себе за правдивий трудовий

народ, то наперед і большевиків не боялися, бо думали, що вони справжньому трудовому народові, як і говорять, кривди не вчинять. Що ж до поміщиків, то й бідніші і багатші в більшости відносилися однаково. Бідніші хотіли поділу поміщицької землі, бо надіялися, що при тім і їм перепаде дещиця, а „куркулі" жадали голоту задовольнити поміщицькою землею для того, щоб вона не заглядала голодним оком у їхні куркулівські комори. Бідніші приставали більше до Селянської Спілки, а багатші наперед не знали, куди себе подіти, та коли побачили незабаром до чого воно йде з отим соціялізмом, то потягли до „Союза хлѣборобовъ собственниковъ" — до панів, бо мужицького такого союзу тоді не було ще.

Тут то й треба сказати, що найбільша вина вас — україн-

ської інтеліґенції в тім і полягає, що ви в свій час не схотіли зібрати до купи отой правдивий український, правдивий трудовий і правдивий будівничий елемент. Натомість схотіли ви побудувати державу тими клясами, що нічого не мають — „біднішими“ селянами та пролетаріятом, котрим ні боронити, ні теряти нічого і будувати ні нащо, котрі з революції та з руїни самі поживитися думали. Якби тоді було кому показати клясові інтереси, зеднати в в одну громаду отих дрібніших і більших земельних власників — мужиків, якби не блукали вони манівцями між Селянською Спілкою та „Союзом земельних собственников“, то може не булоб тепер у нас на Україні московської комунії, а булаб справжня трудова українська держава!

Та пізно за розум взялися й

ми самі, і ті, кому б тее належало зробити. Саме життя примусило нас покинути і Селянську Спілку і „Союз собственников“, а пристати до української партії Хліборобів-Демократів та до Всеукраїнського Союзу хліборобів власників, що згодом перетворився в Українську Народню Партію. Ці українські партії заложено ніби ще одною клясою: клясою українських поміщиків-інтеліґентів та розумніших „куркулів“, що виставили наймудріше гасло: „бери, але з розумом!“ і „віддай по доброму — розумно, бо не віддаси — самі візьмуть!“

Отсі партії найбільше ворогів собі мали і з правого і з лівого боку. Їх найбільше ненавидять і большевики з ліва — ріжні соціялісти, і большевики з права — оті Протофісовці та Денікинці. Ненавидять, тай не дурно, бо добре

знають, що ті партії і тільки вони самі, тільки по своїй проґрамі можуть встановити лад і порядок у державі.

Тому їх і не пускали до державного будівництва ті, що себе самих за одиноких будівничих уважали, що будували державу на ріжні лади: на соціялістично-большевицькій, на аристократично-гетьманський та на „демократично"-діректорський, а до наслідків однакових довели усі разом, бо справжніх будівничих за конкурентів собі мали і до роботи не пускали.

Тому большевики, Центральна Рада, Гетьман і Діректорія однаково їх не любили, бо в них мовляв „проґрамка не так написана".

Отже, як прийде час, то й ми, українські хлібороби, що вже наші клясові інтереси зрозуміли, знатимемо до кого нам приставати і як нам проґрамки писати.

А ви, що доси від соціялістів лайки на себе приймали, при „аристократах“ та „демократах“ усе в чорнім тілі пробували, що до Гетьмана та німецьких салдатів відозви писали[2], що за нас хліборобів-трудівників дбали, і тепер за нас не забувайте, як час прийде до нас прибувайте та разом будемо знов бідувати, разом будемо й державу українську будувати!

Ваш до віку однодумець,
співробітник і земляк, хлібороб

Матвій Подоляк.

10. X. 1921.

Лист четвертий.

Чом ми — Українці в свій час не збудували тай доси ще не побудуємо своєї власної держави? Отсе питання тепер кожному з нас на думці, бо кожний добре бачить, що найбільша наша біда в тім, що в нашій хаті та не ми хазяйнуємо.

Ви — українська інтеліґенція звичайно відповідаєте на ріжні лади, щоб свою власну вину та на когось иншого перекласти: — що рано було, бо не було в Українців досить національної свідомости, що народ сам мовляв України не хотів то що. Воно власне те на те й виходить: народ тому й не

хотів України, що не мав національної свідомости.

А от тепер вже хоче! Значить і свідомости набрався! Де ж вона взялася? Хто надав йому тої національної свідомости?

Лєнін, Троцький та Раковський!

Як колись істнуватиме Українська самостійна Держава, то в її столиці народ повинен буде поставити їм памятник, бо власне вони найбільше навчили Українців що то значить Україна, через них Українці дійшли до розуму, вони довели найсліпішим і найдурнішим з нас, що Москівщина є ворог наш лютий, що доки ми своєї власної, від Москівщини незалежної держави не збудуємо, доти нікому з нас добре не буде: всі будемо голі, босі, голодні й холодні як тепер є!

А ви — українська інтеліґенція чого вчили нас весь час до

революції тай на початку революції, аж доки не прийшли до нас з своєю наукою московські большевики?

Ви навчали нас по ріжних ваших проґрамах, а з них усіх одна наука була: що Україні нема чого відділятися від Москівщини, що нас лучать з нею ріжні спільні інтереси, що без Москівщини прожити нам годі, що вся біда нам від московських царів, а не від народу, що в обох трудових народів однакові й інтереси — отака була ваша наука!

Чого ж тепер ви співаєте инщої? Чом тепер ви поставали такими „самостійниками“, що за незалежність від Москівщини бодай одного повіту ви готові пожертвувати Польщі пів України?

Чом тепер, коли в Москівщині правлять вже не царі, а „трудовий народ“ не співаєте ви старої

пісні про спільність інтересів обох трудових народів?

Тому може, що тепер ми вже не повіримо вам, і ви се добре знаете — що ми вже на власні очі побачили, яка та спільність і яка нам користь і від тої спільности і з вашої науки? Або може ви скажете, що тоді ви помилялися?

Так як ви помилялися не мали ви права помилятися, і за такі „помилки" ще мусите ви дати відповідь, бо помилки тії ви силою вбивали в голови нам темним мужикам, чиїм коштом ви вчилися по вищих школах.

Серед ріжних наук там вчилися ви й історії. Скажіть же де в історії ви вичитали, щоб дужчий народ, як йому є спроможність та не використовував слабшого? На якій сторінці української історії вичитали ви, що московський народ коли небудь добре поводився

з нами, або коли хотів добра народові нашому?

Що ви читали в історії? Чом історія навчила вас одного, а Леніна, Троцького та Чичерина чогось иншого? Або може вони вчилися по инших підручниках?

Ні, історія всіх однаково вчить, однаково й вас вона навчала, та тільки її наукою свідомо ви нехтували во імя інтересів инших: інтересів ваших партій, інтересів сект, до яких ви належите! Замість світової науки за наші трудові гроші ви обпивалися московською сектанською отрутою, і отруту тую нам за науку підносили, а нам тепер вадить!

Що для одного корисно, те для другого може бути смерть — отак і з тою московською наукою! Москвини по одному вчили вас, а по другому свою науку до вас самих прикладали. Казали, що на-

ціоналізм шкідливий, бо затемнює клясову свідомість, та тільки їхній власний націоналізм не затемнюввав і доси не затемнює їм ніякої свідомости! Лаяли вас шовіністами за те тільки, що ви до свого народу насмілювалися признаватися і в той же час на кожнім кроці виявляли що до вас свій московський справжній шовінізм, а ви легкодухі не мали навіть відваги їм про те у вічі сказати! І за оту легкодухість вашу, за рабську любов до Москівщини — за оту найбільшу помилку вашу мусите ще ви дати відповідь, бо бувають „помилки", яким імя — злочин!

Через те наукою вашою, від Москаля позиченою і нас темних Українців селян та робітників проти нашої стихійної національної свідомости ви в свій час умисне несвідомими робили, і за той злочин не минете ви суду історії!

Як же можете ви тепер свою вину та на нас перекладати? Коли ви вчилися історії та політики по університетах, то нас тих наук вчили становий пристав, урядник та ви, і коли станових та урядників не стало то на вас — наших давніх учителів звернули ми очі, від вас чекали науки й поради, ви повинні були навчити нас не тількй що робити, але й що думати та чого хотіти! Як же ви вчили нас весь час?

Ви кажете, що „народ не хотів України“! А звідки ж ми її хотіти мали? Звідки ж ми знаемо хто ми, чиї сини, яких батьків? З урядницької науки? На превеликий ваш встид ми мусіли звідти вчитися, бо ви — ті, що здавна себе за учителів наших настановили, а инших до нас не допускали, національної науки нас найменче вчили.

Згадайте лишень ті недалекі часи, коли молодші і „поступовіші“ з вас каміннями кидали на старших за те, що вони збірали наші пісні та писанки, писали „про чорний пар“, а не тягли нас до „Спілки[3]“ та не вчили нас інтернаціоналізму й соціялізму по московських соціялістичних катехизмах!

Правда, се не перешкодило вам пізніше із „Спілки“ та з московських канцелярій вирядитися на світові конференції в оборону нашої державности і ні з чим иншим, як з тими ж самими піснями та писанками. Коли час прийшов, то й ви поначіплювали жовто-блакитні стрічки й заспівали тих самих пісень, тай „Ще не вмерла!“ затягли голосно і з подвійним жаром — мабуть, щоб надолужити той час, як ви виспівували „Інтернаціонал“ та „Боже царя храни!“

Правда, тепер ви поставали послами та головами місій та комісій, а згадайте, як знущалися ви з стрічок, вишиваних сорочок, гимнів, та тому подібної „бутафорії" тоді, як ви нас вчили, — до розуму доводили? Хто ж кого навчив? Хто за ким пішов? Чого ж ви нам нашою несвідомостю дорікаєте, коли ми робили все те, чого ви нас вчили, а самі ви робите зовсім не те, що проповідували?

Правда, дехто з вас ще й тепер співає московський Інтернаціонал, та тільки вже мало хто за дурно — а за московські гроші, а инші знов міняють жовто-блакитні стрічки на червоні й навпаки, в залежности від того хто більше дасть. Отся гниль, отсі моральні деґенерати — найбільший стид і роспука наша, бо, на жаль, на превелике горе наше, на чолі їх стоять ті, що колись стояли і тепер

мусіли б стояти на чолі нації. Не знати наскільки оті пани вважають себе чесними з самими собою, але нечесности їхньої з своїм народом, тої роспусти моральної ніколи не простить їм історія, як не забудемо й не простимо ми — ті, кого історія й людство (а не ваші секти) називають народом!

Отже, яке право маєте ви — інтеліґенція виправдуватися нашою народньою темнотою та несвідомістю, коли ви самі не тільки у великій мірі до них спричинилися, але не знати чи при всій вашій інтеліґентности ви ще й тепер маєте стільки національної свідомости та національної самоповаги, скільки маємо її ми після науки Леніна та Раковського?

Тому то й ваше посилання на народ, що „народ, мовляв, не хотів України“, тому й ви за неї не стояли, — нещире є та лукаве.

А чогож хотів народ по вашому? Чого навчили ви його хотіти? Найбільше „народу“ — можна сказати увесь „народ“ — на початку і під час цілої революції отів горілки! Чом же ви не завели отого загального „народнього“ бажання у ваші народолюбні проґрами? Чи ви писали по ваших проґрамах те, чого хотів народ, а чи навчали народ хотіти того, що ви понаписували у своїх проґрамах?

А коли так, то чом же не написали ви на першому місці, щоб він хотів своєї держави, чом ви не навчали його любови до своєї батьківщини, а натомість туманили йому голову ріжними „інтернаціоналами“? Отже не дуріть нас, не дуріть людей, тай себе не дуріть такими оправданнями, бо в них стільки ж вашої щирости, як ๋ѳективної правди!

України — самостійности держави української не хотіли ви — майже ціла (хиба за невеликими виїмками) українська інтеліґенція, а найбільше наші навчителі соціялізму. Самі не хотіли й нас не хотіти вчили!

Як ви навчили нас кричати „хведеративна!", то ми так закричали, що ви видно аж перелякалися, та замість того, щоб бути послідовними і вчити нас далі гукати „самостійна!" — ви в инший бік науку вашу направили.

Згадайте лишень, панове українські соціялісти, як ви в Центральній Раді „єдіний русскій революціонний фронт" обороняли і нас того навчали?

Згадайте, як ви клялися перед московськими та жидівськими „товаришами", що ви найсамперед соціялісти, а тоді вже й Українці[4]? Згадайте, як завзято кричали ви

„ганьба!“ на ту маленьку купку порядних і чесних з історією і з своїм народом Українців, що одразу насмілилися вимагати Самостійної України?

А коли нарешті московські большевики примусили вас випустити четвертий Універсал, з яким трудом, з якими застереженями ви його випускали? Ви все боялися „національної виключности“ та „українського шовинізму“?

Не того ви боялися! Ви боялися власного народу, ви направляли його на грабіжі, — платили панським добром його темним інстинктам, бо думали в той спосіб зберігти свою владу над ним!

А коли в наслідок вашої державної творчости скинуто вас з посад, які ви не по розуму й не по праву пообсідали, що ви робили?

Наділи на руки білі рукавички,

щоб не заплямити ваших чистеньких ручок співробітництвом з „царським ґенералом“ та німецькими імперіялістами? Правда, се не перешкодило декому з вас потягнути з державної скарбниці міліони німецьких марок[5] „на нужди партії“ очевидно (в тім сумніву не може бути!) на добро „трудового народу“! Мабуть німецькі марки не лишають слідів на білих рукавичках, аби їх тільки було вбрано на соціялістичні руки!...

„Царський ґенерал“ взявся за будування української держави чужими руками, бо Українці ріжних катеґорій соблюдали партійну й особисту чистоту, а коли державу було збудовано, коли українська патріотична інтеліґенція побачила, що є де сісти вже без траху і без ризику — то тоді посунула до пана ґенерала з доганнями та порадами й своїми

послугами. Та було за пізно. Наперед ґенерал хотів Українців, а вони його не хотіли, а потім Українці хотіли ґенерала, та він їх не бажав!

Тому й з цілого державного будівництва нашого вийшов самий парадокс: Україна доти не була державою, доки нею правили Укра-
як стала державою, то перестала бути українською! І в тім не наша „народня“, тільки ваша інтеліґентів вина. Центральної Ради ми ні від большевиків, ні від ґенерала не боронили, бо вона й не вчила нас боронити ні себе, а ні України. Боронили від московської навали не ми й не Центральну Раду, а купка чесних Українців — патріотів, на яких ви ще перед пів роком кричали „ганьба!“ за їхне самостійництво боронила примари виплеканої і викоханої в їх благородній уяві ідеї — ідеї ук-

раїнської державности, — ідеї на погляд більшости з вас несвоечасної, нерозумної, романтичної, буржуазної й шовіністичної!...

А ми — народ? Ми — мужики? Нам любов до рідного краю ви замінили любовою до поміщицької землі, а позаяк московські большевики нам ту саму любов тільки ще в більш реальних формах проповідували, то ми й приставали дуже охотно до них, або обявляли свій „невтралітет“.

Правда, первісна національна стихія проривалася й у нас. Іскри ентузіязму отих інтеліґентів — „шовіністів“ запалювали і в декім з нас вогонь „романтичної“ любови до „Неньки - України“. Московські напасники здирали й з наших мужицьких голов оселедці разом з шкурою, — та мало було нас, бо ви — „нешовіністи“ добре наперед про те подбали!

Як „царський ґенерал“ разом з Німцями скидав Центральну Раду, то й тоді не боронили ми вас, бо ні за що й ні навіщо було обороняти!

Який не був Гетьман, а все ж при ньому був лад у державі, і тому коли ви скидали Гетьмана, то багато з нас вже розуміли до чого воно йде, і ті „куркулі“, що вже поставали гетьманцями протестували тоді перед „республіканцями“ проти розвалу держави. Та політика „московського ґенерала“, оперта на „Союзі Хлеборобов Собственников“, московськовському „Протофісі“ та московських добровольцях занадто вже залила сала за шкуру всім Українцям, і дуже обстоювати його й ми не мали охоти тай ні за що було, бо Гетьман, цілуючися з „Протофісом“, Українців „куркулів“ і некуркулів лише по губах

обіцянками мазав. Коли ж московські добровольці над резиденцією українського Гетьмана, над нашим старим Києвом, над Святою Софією викинули трьохкольоровий прапор, а „московський ґенерал“ під той прапор сховався — ми „куркулі“ й гетьманці, голови свої на помсту московських добровольців наражаючи, послали листа до німецьких салдатів[6] і тим листом відчинили дорогу республіканцям, самостійникам і ніби бездоганним українським патріотам дорогу до матері городів українських. В нас тоді не тільки зародилася, а вже й дозріла державна ідея. І не могли її знищити ні заяви панів з Директорії, що вона „рішила пожертвувати нами — хліборобами“[7], не могли ви її знищити ні „Трудовим Конґресом“ з аптекарських помішників[8], ні „трудовими радами“ з ріжноплеменних большевиків, ні партій-

ними вашими комітетами, ні отаманами, ні цілою вашою політикою, рівної якій доси не знає світ!

Нам нашу державну ідею принесли на своїх штиках „русская красная социалистическая армия“ та „белие русскіе ґенерали!“ Тую державну ідею ми самі вистраждали, за неї кістками наших батьків та братів повстанців засіяна наша земля! За неї ми билися проти червоних і білих ґенералів, за неї ми йшли і йдемо до головних і неголовних отаманів, у повстанскі загони і в лісні брацтва! І не тому йдемо до них, щоб в усіх отих отаманів ми вірили, або порятунку від них чекали — ні, ми так ненавидимо наших „рабоче-крестянских“ гнобителів, що не сила нам тої ненависти здержати, — тому, що ми на власній шкурі пересвідчилися, що доки вони є над нами, доти ми будемо голі

й босі, голодні й холодні, — що без нашої власної держави ми не матимемо ніколи не тільки землі та волі, але й свободи собі тую землю та волю виборювати!

Так виросла і зміцніла наша державна ідея, — увійшла в нашу кров і скроплена нашою кровю! Тому й ідемо ми за неї з усякими отаманами аж до Домбя, що иншому кому повести нас немає, а розминутися нам з нашою державною ідеєю, з нашою одинокою цілею, з тим, що стало конечною умовою нашого життя, нам годі. Нам є дві дороги: або до Самостійної України або на смерть!

Колись для того, щоб притягнути на бік Діректорії нашу мужицьку любов виписувалося по відозвах, хто з її членів яку худобу пас та скільки разів у тюрмі сидів. Тепер же в тій самій цілн виписується, з якого часу і як той,

або той отаман самостійність України обороняв. Та тепер вже годі нас дурити. Ми вже вчені тай биті добре: всіх вас вже добре знаємо, як хто з вас українську державу будував не забуваємо, як нами хліборобами жертвував — все памятаємо! Отже й ви нас — тепер вже „шовиністів“ — добре знайте, отаманів та московських ґенералів не забувайте, їх у „пшияцельов“ десь за кордоном покидайте, а до нас з тими, що москвинів та ляхів нам вигнати допоможуть, чим скорш прибувайте!

Ваш земляк — шовініст, куркуль і
самостійник, хлібороб

Трохим Олійник.

30. X. 1921 р.

Лист пятий.

Хто збудує нам нашу Українську державу — аристократія, чи демократія?

Ви — інтеліґенція, що листи до нас — хліборобів пишете, лякаєте нас одні одними та всякий нас до своєї крамнички на свій товар запрошує. А ми й листи ваші читаємо, та тепер все більш надії на власний розум маємо. Нікого вже й нічого не боїмося, бо лякані добре, а з кожного краму найліпший собі вибіраємо.

Чи маємо ми демократів боятися, а чи за них чіплятися?

Ні те й ні друге!

Ті, що в нашій сучасній руїні на демократію вину складають, то-

го не бачуть, або не хотять бачити, що то не демократії вина, бо її доси не Вкраїні не було. Наші українські „демократи,“ що нами доси керували та нам Україну будували, мають стількиж спільного з справжньою демократією, як і їхня „народня“ республіка — з справжнім українським народом.

В нас, бачите, справжнім народом доси був „пролетаріят“ та „беднейші“, а решта людности, то не тільки на імя народу права не мала, а вже самим фактом свого існування злочин чинила: оті всякі капіталісти, буржуази, мягкотілі інтеліґенти, поміщики, куркулі і проста „хліборобська сволоч.“ Орґанами „справжнього“ народоправства у нас були незабутні „савдьопи“, „ревкоми“, партійні комітети та отамани, а волю „народню“ виявляли „найдемократичніші“ „трудові“ конґреси та „трудові“ ради.

Бо ми мали в себе не просту демократію, а „демократію“ вищого сорту, так звану „соціялістичну демократію“. А сяя „демократія“ не так про такі дурниці, як будування України дбала, а більше про поважну справу — щоб вивести український народ на шлях світової соціялістичної революції, тай цілу людскість ущасливати найновішими здобутками світового соціялізму московської марки.

Що там якась західна европейська демократія? Що нам усякі Льойд Джорджі, Клемансо, Вандервельде, Вільзони то що? „Буржуазно-імперіялістична демократія“, або ще гірше — „демократія Його Величности Короля“!...

От ми мали „демократію“, так „демократію“! Нам зі Сходу світло сяло. Нашими навчителями і провідниками були „демократи“ чистої крови, а ще чистішої марки:

козак Мамай, матрос Дибенко, товаріщ Нахамкес, командер Криленко, а над ними усіма — найвищий пророк і провозвісник чистої „демократичної“ ідеї східньо-московською толку, московський апостол світової правди і науки, одинокий і незрівняний — Ванька Каїн!

Гнила демократія Заходу, пересякнута наскрізь буржуазними забобонами тільки про те й дбала, що про блага якоїсь батьківщини. А наша „демократія“ инакше й праці б не зачинала, як би не на добро всесвіту. Західні наскрізь гнилі демократи були найсамперед патріотами, а тоді вже й демократами та соціялістами. Вони життям своїм (оті соціял-патріоти!) за батьківщину жертвували. А наші українські патріоти всесвіту були найсамперед соціялістами, а тоді вже й Укра-

їнцями. Вони все жертвували місцевими провінціяльними дрібницями для всесвітнього блага. Українськими хліборобами жертвували для соціялізму, поміщицькими землями для „бідніших“ селян, „біднішими“ селянами тепер жертвують для світових капіталістів!

„Буржуазно - імперіялістична“ демократія, разом з „демократією Їх Величностей Королів“, обороняючи свої буржуазні та королівські держави, ненароком цілий світ собі покорили, а наша висока і єдина соціялістична „демократія“ во імя інтересів всесвітньої революції торгувала власною батьківщиною (тай доси ще торгує!) „распивочно і навинос“ і чого не вспіла роспродати по дешевій ціні сусідонькам милим, теє розгубила тоді, як цілу свою державу разом з її „демократичним“ урядом у ваґонах возила.

Отаку „демократію“ ми мали! Занадто вже вона „передова“, занадто „не гнила“ та „всесвітня“, а що найголовніше, з занадто великою любовію до „трудящихся“ та до „беднейших“. Ми хлібороби-трудівники вже добре її на власній шкурі впізнали, і нам вже її за багато. Нам от як би звичайної собі, простенької: — буржуазної та патріотичної — такої, як на гнилім Заході. Не тої великої соціялістичної, що по московських шиньках та тюрмах виховувалася, що в товариша Нахамкеса на копійку науки позичала, а тепер по савдьопах та ревкомах позасідала, а тої маленької, що на праці громадській досвіду й науки набравшись, а довіррям народу вшанована творить волю пославших її в парляменті і в суді, на міністерських посадах, по церковних приходах і в міських та сільських громадах.

От такої демократії ми не боїмося, нічого нас нею й лякати! Така простенька демократія з волі нашої побудує нам Україну, а як Україну збудує, то й нам трудівникам — українським хліборобам в тій Україні („буржуазній“, а не „соціялістичній“) лиха не буде!

Нам нема чого боятися якоїсь „буржуазної“, або „капіталістичної“ діктатури — на те ми й народ, на те ми й силу маємо та в силу свою віримо, щоб нікому собі на шию сісти не дати, тай по правді сказати після діктатури „пролетаріяту“ ніякої діктатури нам вже більше не страшно!

Не боїмося ми й діктатури аристократів. Воно може й ліпше булоб, якби нами правила аристократія, як би все найліпші при державній кермі стояли. Та тільки як їх нам роспізнати — де нам тої аристократії української взяти?

Стару нашу родову аристократію ми розгубили, нової щось за мало ще створили, і треба нам добре дбати, щоб ріжним пройдисвітам та шахраям до нас в „аристократи“ пошитися не дати.

Тепер і справді є багато кандидатів на українських аристоратів. Тії, чиї батьки колись потурчилися та побусурменилися з-за ради лакомства нещасного, згадали собі тепер про свій давній рід український тай думають, що ми їм дякувати маємо за їхню память та за ласку, що вони тепер до нас повертають. Тай нехай би собі повертали, а то ще й умовою свого повороту ставлять, щоб за їхню ласку тай усі набуті їхніми батьками за потурнацтво „права та преімущества“ ми їм у нашій державі забезпечили. От таких „аристократів“ ми таки зовсім собі не потрібуємо!

Ми тую аристократію приймемо, що нам — мужикам наперед послужить, що допоможе нам на ноги стати, нашу державу збудувати, а коли державу збудуємо, то й будівничих її тоді не забудемо.

Так в державній будівничий роботі творилася аристократія у всіх народів, так вона мусить витворитися і в нас.

В сьогочасних старих державах пращури теперішниіх аристократів колись може розбоями та грабунками собі маєтки складали, але, грабуючи, себе й свою ватагу спритністю та відважністю своєю оборонити вміли, а своє добро — зберігти і дітям передати. Так себе й добро своє боронячи, вміли й державу свою обороняти та будувати.

Отак і наші аристократи: нехай наперед державу нам побуду-

ють, збережуть та від ворожих нападів оборонять, — тоді й право собі на імя та на маєтки здобудуть! Нехай не думають, що народ та держава на те, щоб їх грабувати та собі маєтки складати!

На жаль багато таких „аристократів“ до нас тепер підшивається, — а з них найпоганіший, найогиднійший — се нащадок усдавленого землячка з цинковими ґудзиками.

Колись його дід себе „Кирпа-Гнучкошиенко-**въ**“ іменував, був вірним холопом Єґо Велічества, і за вірну службу свою тітул дворянський, земельку і камергерські штани собі стяжав, тато в союзі Арханґела Михаіла[9] головою був, а тепер їх достойний внук і синок себе Ritter Kyrpa von Hnutschkoschyjenko іменує і, з коллежских реґістраторів на ви-

сокі пости в закордонні місії та комісії У. Н. Р. попавши, стяжає й сам, що вміє. На людях він гарячий патріот і „щірій Українец“ — як вміє, так і свою нову „аристократичну“ мову ламає, а між своїми радий чим скорш позбутися „етіх малоросійських ґлупостей“ і з любовю повертає до свого „родного“ єдиного й „общепонятного“ язика.

Він доти й аристократом українським себе зватиме, поки ще буде що з України стяжати.

Отже зовсім ще не досить „стяжати“, на „рідной мове“ розмовляти та своє імя старе українське згадувати, — ще треба довести, що імя те заслуги перед Україною має.

Ще зовсім не досить, щоб колись батьки своїм народом торгували на те, щоб їх діти себе сьогодня за українських аристократів мали!

Не Яреми Вишневецькі, Тетері, Кочубеї, Галагани й Брюховецькі, не отамани Волохи й не „дипльомати“ Моркотуни нам державу будували, не їх ми й запишемо в геральдичні книги української аристократії. Імена їх вже внесла історія в списки „презренних Малоросіян“. За службу свою вони вже дістали чини, а „особливо жалованье“, князівські тітули й великі маетки. А чесні нащадки їхні, що в батьківських гріхах не повинні, мусять покутувати тепер перед Україною за гріхи батьків.

А імена Князя Байди-Вишневецького, Богдана Хмельницького, Дорошенків, Виговського, Мазепи, Орлика, Кониських, Лисенка, Антоновича, Старицьких, отамана Балбачана і поета Чупринки запише українська історія золотими літерами, бо служили вони Україні й народові своему шаблею й пером,

бо за народ свій, — за Україну, за ідею державности української уміли вмірати на вигнаню, на турецькім гаку і в московськім казематі, від рук лядського й московського ката і від кулі українського „отамана“.

Наші хлібороби-аристократи, от як Семиренко ціле своє життя про Україну дбали, а вміраючи усе тяжкою працею зароблене майно таки нікому, як Україні завіщали і то не за-для слави людської (бо таких аристократів тепер ніхто й не згадає!), а з-за любови до Батьківщини і розуміння свого патріотичного обовязку.

Отаку аристократію ми — українські мужики-хлібороби з побожністю згадаємо, її приймемо і служити їй вірно будемо, як вона нам вірно служила! Одна тільки й молитва в нас до Бога, щоб діти їхні та батьківських заповітів

міцно держалися, отоді й нам запорука, що на такій аристократії міцно стоятиме держава наша.

Ота справжня наша аристократія демократії ніколи не боялася, не боїмося її й ми — хлібороби! Наша аристократія все була демократична, бо справжня аристократія иншою й бути не може: вона живе з народом, а не живе з народу.

Тому то й ті, що за Гетьмана Скоропадського при владі стояли, що за Росію, а не за Вкраїну дбали, що федерації обявляли та, за московських добровольців ховаючись, з українським народом росправи учиняли — не були урядом українським, а тим більше не були аристократами українськими!

Так отож кажу ні справжньої демократії, ні справжньої аристократії ми не боїмося. А тих „демократів“ та „аристократів“, що

на дурноті та темноті нашій ще спекулювати думають, ми до себе не пустимо: хай ліпше спекулюють на закордонних біржах тою валютою, що на глупоті нашій вже заробили!

Нам нашу державу збудують не соціялістичні хлопята-безштаньки і не новонарожденні соціялістичні гугниві Моісеї-старці, — не „соціялістична демократія,“ яка в простоті душевній не вміє відріжнити засад демократизму від власного хамства, і не тая „аристократія“, що власне хамство хоче піднести до засад аристократизму, тілько тая аристократична демократія, яка „покличе народ до влади, а не до поділу чужої власности,“[10] яка в твердій школі народоправства виховає нам роками й поколіннями трудову, одважну, міцну своїми традиціями відданости інтересам нації — справ-

жню національну і справжню українську демократичну аристократію!

Отже й ви, наші любі земляки-патріоти, що Україні вірою служили й служите, що державу нам будувати будете, ви наша одинока надія — справжні аристократи і справжні демократи — між собою не сваріться, та як час прийде до нас спішіть, не баріться! А миж вас усі дожидаємо, тільки на вас всю надію покладаємо. Тай будемо ми вас приймати, будемо любити-поважати, тай все будемо за навчителів та провідників вас собі мати!

Ваш земляк — державник і буржуазний демократ, хлібороб

Максименко-Тичина Кіндрат.

27. XI. 1921.

Лист шостий.

Яка в нас має бути держава: республіка, чи монархія? Яка найліпша, якої нам — хліборобам треба, якої ми хочемо?

Хочемо ми такої, щоб була найміцніша, щоб дала нам лад і спокій, щоб забезпечила нам життя й нашу працю, щоб ми могли спокійно на себе й на державу нашу заробляти.

Дехто з вас — інтеліґентів нам каже, що такою державою може бути тільки республіка, — инші знов, згадуючи яка в нас була вже „Народня“ й „Радянська Соціялістична“ республіки, остерігають перед всякими республіками й навчають, що тільки монархичний лад

в силі забезпечити державі нашій міць і силу, а народові спокій.

Республіканці ж знов лякають нас Гетьманщиною за Гетьмана Скоропадського, щоб показати яке то лихо тая монархія.

А воно як добре розміркувати, то ми ні справжньої республіки, а ні монархії української не бачили й у вічі.

Бо тії республіки, що ми собі мали, тож не прості — не такі як десь у людей, а ще з нашими додаточками: — „народня,“ мовляв, або „соціялістична“!

Що до тої „народньої“ республіки, то вона мабуть тому й „народньою“ (так ніби ще й „не народня“ буває!) звалася, бо в ній народу до влади не допускалося, а для того, щоб люде не забували, що в республіках звичайно народ свою владу сам настановляє, то тому й нам раз-у-раз нагадувалося,

що й наша республіка „народня“! А там того й „народу“ при владі, що пара безвусих хлопят, котрим з „поміщиками“ та „куркулями“ усе не по дорозі було[11], що дорогу їм усе московська „демократія“ вказувала, аж доки та дорога й до Берестя нас не довела!

Як би в отій „народній“, республіці, та не „Селянська Спілка“, не С-Д-цькі та не С-Р-овські комітети, не Трудові Конґреси та не Трудові Ради, а так собі звичайний парлямент, та звичайні, а не „народні“ міністри правили, як би таки й поміщикам та куркулям свое слово сказати дали, може-б тоді й справді наша „народня“ республіка та республікою була, тоді б і ми сказали, чи республіка нам до вподоби, чи ні?

Воно таки й про поміщиків та куркулів „народні“ міністри згадали, та тільки трошки пізненько: тоді

як свою „народню“ республіку з України та у місто Тарнов убгали. Тоді одразу й куркулів полюбили, аж тоді й з нами-хліборобами по дорозі стало, як тая „народня“ дорога їх та у нікуди завела!

А що вже та наша соціялістична, радянська „республіка“, то такого дива від коли світ стоїть не видано ще й не чувано, а люде, що справжні республіки на власні очі бачили, кажуть, що вона так до республіки подібна, однаково, як її президент Раковський подібний до Українця!

Отже може й у республіках люде добре живуть, та тільки в простих, мовляв — „буржуазних“, — не „народніх“ і не „соціялістичних“, а ми такої республіки ще не бачили, то й говорити не маємо про що.

Монархію — ту ми вже добре знаємо. Знаємо добре як при мос-

ковських царях жилося, і мусимо сказати, що як не було жити нам за царів, а такого лиха, як за наших „республік“, то й за часи кріпацтва батьки та діди наші не пригадають, бо тоді людину хоть за робочу скотину мали, а звісно, що добрий хазяїн то й скотину добре держить, — а от тепер в „рабоче-крестянской“ республіці, так нас навіть за робочу скотину не мають. Тепер людину коли до чого й прирівняти можна, так хіба до вовка: так на тебе й полюють, щоб убити та обідрати!

А от чого ми не бачили, так се своїх українських князів та королів. Тільки й знали, що одного гетьмана.

Пишеться в історії, що колись і на Вкраїні князі та королі були. Мали й ми князів Володимира та Ярослава, колись і наш Данило королівською короною коронувався!

Тоді либонь і Україна-Русь на цілий світ славна була, мабуть не так як сьогодня наша „радянська“ республіка!

Республіканці все нас монархією лякають, посилаючися на гетьманування Павла Скоропадського, та тільки одного на увагу не хотять взяти: — що Скоропадський не був ні монархом, а тим більше — українським. Не сам він булаву до рук узяв, не давали йому й ми її, а від кого він її дістав, того й волю чинив.

І тут як раз виявилося, що мало ще бути старого гетьманського українського роду,. щоб на Вкраїні гетьманувати, бо колись за Йвана хоть Настя булаву тримала, а за Павлом, то й булава московською стала!

Як би Гетьман з наших українських рук булаву був би взяв, то ми й не дали булиб її у нього

відняти. Як би Гетьман по щирости нам Україну будував, то й ми коло нього булиб стали! А то Гетьман все на Берлін поглядав, а потім і на Москву, — слухав Протофіса, добровольців, Французів, та Німців, тільки не хотів слухати нас — мужиків Українців. Тим то як Німці з України відходили, то й Гетьманові вдержатись не було сили.

Гетьман тоді до московських добровольців за ласкою вдався, а через те й сам без України зістався.

А як би Гетьман так як колись наш Богдан, або Дорошенко з рук наших — козацьких булаву був би взяв, то й Москалям так легко був би її не віддавав!

Так і скрізь, де справжній монарх державою править, там він її й боронить до останнього, а не „федерує" з сусідами, бо добрий господар ніколи своеї господи у владу чужинцям не відступае, а

надто, як тую господу від діда та батька собі у спадщину дістав. Він тую господу зберігає, а хазяйство побільшує, щоб і своїм дітям та внукам дідизну в порядку передати.

І отакий лад нам хазяйнам-хліборобам найблизчий, найзрозуміліший і найрідніший, бо як до нього ми в нашому господарстві звикли, то і в державному господарстві він нам не чужий, а рідний буде.

Тай те ще сказати: коли б, як нас республіканці лякають, від королів та вся біда була, то королівська Анґлія не володіла б тепер пів світом, то не запрошували б ті республіки, що своїх королів були поскидали назад їх до себе, то не боялася б тепер нова республіканська Европа, що народи от-от знов собі королів понастановляють!

А що кажуть, ніби робочому народові у республіці вільніше та ліпше жити, то ми вже й самі на власні очи бачили, як воно в „рабоче-крестянской“ республіці трудовий народ проживає, яку свободу собі має. Тай те ще чували ми, що ніде в світі так добре робітникові не має, як у королівській Анґлії. Не дурно ж і анґлійський робітник не згірше, як не ліпше боронить свого Короля й Королівство і в Парляменті, і на полі бою, ніж який республіканський робітник свою Республіку.

Правда й те, що в королівстві анґлійськім народ більше стоїть при владі, ніж в якій республіці — отож значить, що в доброго господаря і порядок в господі добрий, що справжній добрий монарх свого народу не боїться, як і народ його не боїться, а шанує та обороняє.

Тим то й ми — українські хлібороби-трудівники ні князів, ні королів, ні гетьманів не боїмося, бо як їх колись ми мали, то й порядку в нас більше було і жити нам було легче. Тільки нам такого голови треба, щоб і він нас мужиків-хліборобів не боявся, щоб на нас опірався, от тоді й ми його в обиду не дамо, бо він нас боронитиме, а ми себе і його разом. Щоб не було у нас такої влади як от тепер, що з мужика усе бере-забірае, а йому й слова мовити не дае, зараз за бунтівника та „контр-революціонера“ вважае та до „стенки“ приставляе!

Колись наші гетьмани за народ свій та за Вкраїну голови складали, на польських палях та по московських казематах помірали, а все за державу свою дбали. От таких гетьманів ми й тепер до себе дожидаемо, що вони нам — наро-

дові українському свободу й порядок принесуть, всю надію маємо.

Та тільки того гетьмана ми приймемо, що сам прийде до нас, сам порядок нам настановить і сам на Установчих Зборах з наших, а не з чужих рук булаву візьме. Що московського та лядського ката нам з нашої землі прожене, шаблею нам нашу державу захистить, ясним розумом побудує, а народ український собі за порадника та помічника візьме.

От тоді й ми до нього пристанемо, за наші степи й луги, за нашу вільну працю на нашій вже своїй землі, за нашу націю — за Україну й Гетьмана українського всі як один станемо! На вільній Україні будемо ми вільно проживати тай будемо ми Його Ясновельможність Гетьмана Всієї України любити-шанувати, тай будуть Йому наші кобзарі пісні складати! То й батько

синові, а дід внукові про славного Гетьмана розкаже, і слава його поміж козаками на вік не вмре — не поляже!

Любі й милі брати наші гетьманці! Дорогі земляки республіканці! Ви всі, що листи до нас пишете, спасибі вам нас не забуваєте, та самі між собою до згоди прийти все ніяк не здолаєте, — ось послухайте бо нас дурних, може й самі порозумнішаєте! Нумо сварки та незгоди нам всім забувати, нум разом до праці ставати, нум рідну хату спільно усім будувати!

А як хату власну свою будемо мати, то й порядки у ній які схочем самі будем давати!

Ваш земляк — демократ і гетьманець, хлібороб

Кузьма Сіврюк, Наддніпрянець.

7. XII. 1921 р.

Примітки.

[1] Так зробили селяне з книгозбірнею поміщика Горвіца в селі Городищі Лохвицького повіту. В селі Позняки тогож повіту книжки з книгозбірні Русинових кидали вилами на вози й розвозили по хатах, щоб „топити печі буржуазною наукою", як вони казали.

[2] В місяці червні 1918 р. „Національний Союз", який складався тоді з національних українських груп та партій (ні С.-Д. ні С.-Р. тоді ще там не було) випустив відозву до Гетьмана. В тій відозві нарікав на неукраїнську політику Гетьмана і домагався зміни політики і покликання до уряду Українців. Трохи пізніше той же Союз випустив подібну відозву до німецького громадянства. Обидві відозви лишилися без наслідків.

Третього грудня 1918 року, коли головне Німцями оборонялася твердиня Гетьмана Скоропадського — Київ, до Ради Салдацьких депутатів ґерманських військ м. Київа було подано протест Всеукраїнського Союзу хліборобів-власників (потім він перетворився на Українську Народню Партію). В тім листі, який підписано восмю членами „Союзу" — пояснялось Німцям яку ганебну ролю грають на Вкраїні Москвини і закликалося Німців, щоб вони не вмішувалися у внутрішні справи укр. народу. Московські добровольці потім хотіли розстріляти тих, що підписали лист та тільки не вдалося їх зловити. На Німців лист зробив велике враження, і вони перестали обороняти Київ, в якім засіли московські добровольці.

[3] „Спілкою" звався відділ Російської Соціяльно-Демократичної Партії на Вкраїні. „Спіл-

ка" допомагала утворенню єдиної С.-Д. партії в Росії.

[4] Так заявив голова Ґенер. Секретаріяту Укр. Центр. Ради В. Винниченко (С.-Д.) в кінці літа 1917 року в розмові з київськими журналістами, як вони йому дорікали, що він хоче зрадити „єдіний русскій революціонний фронт."

[5] Саме перед тим як Німці скинули Центр. Раду тодішній міністр хліборобства Микола Ковалевський (С.-Р.) узяв собі з державної скарбниці пять міліонів нім. марок і з ними втік.

[6] Див. примітку[2].

[7] Коли по Гетьмані до Київа вступила Діректорія і почала своє урядування, то до неї з проханням припинити безладдя пішла було делеґація від Всеукр. Союзу „Хлібороб. Влас." Делеґація скаржилась, що війська Діректорії обіжають укр. хліборобів, але член Діректорії Швець відповів на те: „Ми рішили хліборобами пожертвувати!"

[8] Як відомо з наказу Діректорії в „Трудовім Конґресі" мали нраво участи лишень адвокатські та лікарські помічники. Лікарям та адвокатам вже було не вільно.

[9] Так звався московський чорносотенний союз, на чолі котрого стояв славнозвісний Пурішкевич.

[10] Такі слова написала Подільська Ґуберн. Управа У. Н. П. у своїй відозві „До громадянства" 1919 року, 16 серпня. (Див. „Матеріяли до Проґрами У. Н. П." стор. 32.)

[11] „Нам не по дорозі з панами", так заявив міністр Ц. Р. Микола Ковалевський (С.-Р.), коли прийшла делеґація від хліборобів просити, щоб було одмінено соціялізацію землі та пущено українських хліборобів-власників до Ц. Ради.

Зміст.

Скінчено друком 15. XII. 1921 р.

Склад видання в редакції „Соборної України“
Josefstädterstrasse 9/9, Wien VIII.